

Õiguskantsler

Tõnis Mölder
Riigikogu sotsiaalkomisjon
sotsiaalkomisjon@riigikogu.ee

Teie 17.12.2020 nr 1-1/14-303/2

Meie 08.01.2021 nr 18-1/210015/2100106

Psühhiaatrilise abi seaduse § 3 muutmise seaduse eelnõu

Austatud sotsiaalkomisjoni esimees

Täna Teid võimaluse eest avaldada arvamust psühhiaatrilise abi seaduse § 3 muutmise seaduse eelnõu [303 SE](#) kohta. Hea, et probleemi lahendamiseks sotsiaalkomisjonis edasi liigutakse.

Nagu 03.07.2019 [soovituses](#) välja pakkusin, võiks psühhiaatrilise abi osutamisel aluseks võtta samasuguse korra, nagu rakendatakse noorte abistamisel muudes meditsiinivaldkondades. See tähendab, et vanemate nõusolekut ei nõuta, kui noore abivajadus on meditsiiniliselt põhjendatud ja ta on arsti hinnangul nõusoleku andmiseks piisavalt vastutustundlik ([võlaõigusseaduse § 766 lg 4](#)). Kindlasti oleks vaja anda noortele õigus vanemate loata psühhiaatri poole pöörduda ka söömis- ja sõltuvushäirete, meeleoluhäirete ning muude vaimse tervise probleemide korral. Muude tervishoiuvaldkondadega sarnase korra kehtestamine aitaks ka kummutada väärarusaama, justkui vaimse tervise probleemide korral abi otsimine häbimärgistaks inimest. Vastupidi, asjatundliku abi otsimine on märk küpsusest ja vastutustundlikkusest.

Loomulikult tuleb võimalusel kaasata lapse ravisse ka vanemad, ent noor ei tohi abita jääda selle tõttu, et vanem tegelikult lapse elus ei osale ning temaga pole võimalik isegi ühendust saada. Kui vanema kaasamine ei ole lapse parimates huvides, tuleks kaasata mõni muu täiskasvanu, keda laps usaldab – olgu see siis vanavanem, täiskasvanud õde või vend, onu või tädi. Kui noorel ei ole ühtegi täiskasvanud usaldusväärset inimest, kes saaks teda toetada ja talle paranemisel abiks olla, tuleb lapse abivajadusest teavitada kohalikku omavalitsust. Abivajavast lapsest teavitamise kohustuse näeb ette kehtiv lastekaitseseadus ([LasteKS § 27 lg 1](#)).

Eelnõuga kavandatakse muuta PsAS § 3 lõiget 2 ja sõnastada see järgmiselt: „Piiratud teovõimega isikule antakse psühhiaatrilist abi tema enda nõusolekul või seadusliku esindaja nõusolekul vastavalt võlaõigusseaduse § 766 lõikele 4. Tervishoiuteenuse osutaja võib piiratud teovõimega isikule anda psühhiaatrilist abi ilma seadusliku esindaja nõusolekuta juhul kui seaduslik esindaja on piiratud teovõimega isiku suhtes pannud toime kuriteo või muul mõjuval põhjusel.“ Lõike esimene ja teine lause on vastuolulised. Esimeses lauses on viide võlaõigusseaduse § 766 lõikele 4, mille järgi on seaduslikul esindajal õigus anda nõusolek piiratud teovõimega patsiendile tervishoiuteenuse osutamiseks niivõrd, kui võrd patsient ei ole võimeline poolt- ja vastuväiteid vastutustundeliselt kaaluma. Seega, muudatuse esimese lause järgi tuleb psühhiaatril hinnata piiratud teovõimega patsiendi kaalutusvõimet ja lähtuda sellest hinnangust nõusoleku küsimisel. Ka eelnõu seletuskirjas on märgitud, et kaalutusvõimelisele alaealisele tuleb anda võimalus teha

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

iseseisvalt otsuseid tema tervist puudutavates küsimustes. Selline lähenemine lahendaks probleemi, millele oma soovitusel tähelepanu juhtisin.

Paraku, muudatusega kavandatava PsAS § 3 lõike 2 teise lause järgi ei saa psühhiaater raviks või protseduuriks nõusoleku küsimisel lähtuda üksnes patsiendi kaalutlusvõimest. Eelnõus pakutud muudatuse kohaselt peab psühhiaater lisaks inimese kaalutlusvõime hindamisele tuvastama, kas seaduslik esindaja on piiratud teovõimega isiku suhtes pannud toime kuriteo või esinevad muud mõjuvad põhjused, et piiratud teovõimega inimene saaks oma tervise üle ise otsustada. Eelnõu § 3 lõike 3 kolmandas lauses on täpsustatud, mida loetakse mõjuvaks põhjuseks - seadusliku esindaja poolt piiratud teovõimega isiku suhtes toime pandud kuritegu või vanemliku hooleta jätmist või muud isiku elu või tervist ähvardavat ohtu.

Lisaks sellele, et tervishoiuteenuse osutajal võib olla nimetatud asjaolusid keeruline tuvastada, piirab selline lähenemine kaalutlusvõimelise piiratud teovõimega inimese õigust teha iseseisvalt oma tervist puudutavaid otsuseid. See piiraks põhjendamatult piiratud teovõimega inimeste juurdepääsu psühhiaatrilisele abile. Psühhiaatrilise abita jääksid need noored, kes abi vajavad, kuid kelle vanemad ei ole nende suhtes toime pannud kuritegu ega jätnud neid vanemliku hooleta, vaid on lapse psühhiaatrilise abi vastu näiteks põhjusel, et nad keelduvad lapse probleemi tunnistamast või kardavad lapse ja pere häbimärgistamist abi otsimise tõttu. On ette tulnud, et lapsele abi otsimisest keelduvad ka vanemad, kes vaidlevad kohtus lapse elukorralduse üle.

Sisuliselt reguleerib eelnõuga kavandatav lõige 3 sama olukorda kui lõige 2 – nõusoleku andmist piiratud teovõimega inimese psühhiaatriliseks raviks. Selline lahendus tekitab segadust ja ei pruugi olla kooskõlas õigusselguse põhimõttega. Eristada tuleb nõusolekut raviks ja vanema või muu seadusliku esindaja teavitamist piiratud teovõimega inimese ravile pöördumisest ja tema terviseseisundist. Kui on soov lõikega 3 reguleerida piiratud teovõimega inimese seadusliku esindaja või muu isiku teavitamist piiratud teovõimega inimese ravile pöördumisest ja nende kaasamist ravile pöördunud inimese abistamisse, siis võib eeskujuks võtta näiteks VÕS § 768 regulatsiooni. VÕS § 768 lg 1 kohaselt peavad tervishoiuteenuse osutaja ja tervishoiuteenuse osutamisel osalevad isikud hoidma saladuses neile tervishoiuteenuse osutamisel või tööülesannete täitmisel teatavaks saanud andmeid patsiendi isiku ja tema tervise seisundi kohta, samuti hoolitsema selle eest, ravidokumentides sisalduvad andmed ei saaks teatavaks kõrvalistele isikutele, kui seaduses või kokkuleppel patsiendiga ei ole ette nähtud teisiti. Sama paragrahvi teise lõike järgi võib lõikes 1 nimetatud saladuse hoidmise kohustuse täitmisest mõistlikus ulatuses kõrvale kalduda, kui andmete avaldamata jätmise korral võib patsient oluliselt kahjustada ennast või teisi isikuid. Võib kaaluda, kas olukorras, kus piiratud teovõimega inimene vajab psühhiaatri hinnangul oma lähedaste abi, sest vastasel korral võib patsient oluliselt kahjustada ennast või teisi, võiks tervishoiuteenuse osutaja ise teavitada piiratud teovõimega inimese seaduslikku esindajat või muud isikut ja kaasata nad inimese abistamisse.

Eelnõu § 3 lõikega 3 pannakse tervishoiuteenuse osutajatele kohustus teavitada koheselt vastavaid asutusi toime pandud kuriteost, lapse vanemliku hooleta jätmisest või muust ohust piiratud teovõimega inimese elule või tervisele. Eelnõust ei selgu, millist asutust millises olukorras peaks tervishoiuteenuse osutaja teavitama. Abivajavast ja hädaohus olevast lapsest teavitamise kohustus on lastekaitseaduses arusaadavalt ja ammendavalt juba reguleeritud. Täisealise inimese abivajadusest teavitamise kohustus on juba sätestatud [sotsiaalhoolekande seaduse](#) §-s 13. Jääb arusaamatuks, mis on eelnõus umbmääraselt sõnastatud kohustuse kehtestamise eesmärk. Vastust sellele küsimusele ei leia ka eelnõu seletuskirjast.

Eelnõu seletuskirjas on kavandatavaid muudatusi selgitatud üksnes alaealisi puudutavas osas, kuid muudatused puudutavad lisaks alaealistele ka piiratud teovõimega täisealisi inimesi. On kaheldav, kas kõik eelnõus pakutud muudatused on sobivad piiratud teovõimega täisealiste inimeste jaoks.

Eelnõuga kavandatavad muudatused, millega piiratakse kaalutusvõimelise inimese - nii alaealise kui piiratud teovõimega täisealise, õigust teha iseseisvalt oma tervist puudutavaid otsuseid, ei pruugi olla kooskõlas [põhiseaduse](#) (eelkõige PS § 9 lg 1; PS § 19 lg 1; PS § 26 lg 1; PS § 27 lg ja PS § 28 lg 1)¹, [ÜRO lapse õiguste konventsiooni](#)² ega [ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga](#)³.

Loodan, et märkustest on abi eelnõu täiustamisel, ja et muudatuste tulemusena on psühhiaatriline abi kõigi piiratud teovõimega inimeste jaoks senisest paremini kättesaadav.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Andres Aru 693 8433
Andres.Aru@oiguskantsler.ee

¹ Vt täpsemalt K. Albi Põhiseaduse [§ 9 kommentaarid 3-10](#). – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. vlj. Juura 2020).

K. Jaanimägi, L. Oja Põhiseaduse [§ 26 kommentaarid 5-8](#). – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. vlj. Juura 2020).

K. Jaanimägi, K. Paron, A. Aru, K. Muller. Põhiseaduse [§ 27 kommentaar 31](#). – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. vlj. Juura 2020).

K. Muller, A. Henberg, A. Sarapuu. Põhiseaduse [§ 28 kommentaar 4](#). – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. vlj. Juura 2020).

² Vt ka ÜRO Lapse Õiguste Komitee seisukohti: Committee on the Rights of the Child, [General Comment No. 4 \(2003\)](#), [CRC/GC/2003/4](#), lk 1 ja 7 ja Committee on the Rights of the Child, [General Comment No. 7 \(2005\)](#), [CRC/C/GC/7Rev.1](#), lk 17.

³ Vt ka N. Parrest, K. Muller [ÜRO puuetega inimeste konventsioon lõhkumas eestkostesüsteemi](#). – Sotsiaaltöö 2015/1, lk 51-54. L. Arrak, T. Uusen-Nacke. [Piiratud arusaamisvõimega täisealise isiku eneseteostusvabadus ja kaits: kas piiratud teovõime ja eestkoste regulatsioon vajab ümberhindamist?](#) – Juridica 2020/6, lk 482-492.